

VARIANTY

O KOVLADU

(*Pohádka slovenská.*)

BYLA JEDNA VDOVA, A TA MĚLA DCERU VELICE KRÁSNOU. Matka byla „pokorná vdovica, ale dcera byla pyšná děvčica.“

Mnoho přicházelo dovedačů¹, ale žádný z nich nebyl dceři vhod, a čím více se chlapci o ni drali, tím se více hore nesla. Jednou za jasné noci probudila se matka ze spánku a nemohouc hned usnout, sundala se zdi patryčky² a začala se modlit za blaho své dcery, která jí dělala těžkou hlavu. Dcera ležela vedle ni spící. Matka s libostí na své krásné dítě se dívalá; tu se dcera ve spaní usměje. — „Čuo se asi temu děučeti pěkného snije, že tak chutně usmívá!“ — myslí si matka, domodlí se otčenáš, pověsí patryčky na klinec³, položí hlavu vedle dceřiny a usne též. Ráno ptá se dcery: „Ale dcera moja, pověz že ty ma, čuo že ti v noci pekného snílo, veť si sa ve spánku usmívala!“

„Eh matka moja, čuože sa ma snílo; snílo sa mi, že prišol pro mňa pán v meděným voze, a že ma dau prstenčok s kameňkami, ktory se ligotali⁴ ako hvězdy na něbi. A keď som prišla do kostola, tu ludia iba mňa ma ako blahosla-venú pannu pozerali.“

„Oh dítě dítě, jaké sa ti to hrdé sny pletú“ zavrtěla hlavou stará matka, dcera ale zpívající šla si odbývat robotu. Ten samotný den přijede na dvůr selský vozík a porjadný synek vesnický přišel dceru „pytat na selský chlieb.“

Matce se mladý ženich velice líbil, ale dcera pyšně ho odbyla řkouc: A čuo bys prišol pro mňa i s meděným

¹ námluvčích.

² růženec.

³ hřeb.

⁴ blýskaly.

vozom a prstenčok mi davau takový, čuo by sa v ňom kameňky ligotaly, ako hvězdy na neby, nešla by som za teba!“

Ženich na tato hrdá slova, dal s pánom Bohem a odejel. Matka ale dceru veľmi kárala za jejú hrdost.

Druhou noc se matka opět probudila; i vezme zase patryčky, a modlí se za blaho své dcery, ještě vroucněje. Dcera ležela vedle ní spící, až se najednou hlasitě zasmála. — Čuože se temu děučeti asi plete!“ myslí si matka, pomodlí se ještě otčenáš, pověsí patryčky na zeď, ale dluho nemůže zaspát. Ráno ptá se dcery při oblékání. „Ale dcera moje, čuož se ti to zase pletlo, veť si sa hlasitě smiala ve spánku?“

„Eh matko moja, čuož se mi snílo, snílo sa mi, že došol pro mňa pán v stribornom voze, a že ma dau zlatú pártu⁵, a keď smo pryšla do kostola tu ludia vjac na mňa ako na blahoslavenú pannu pozerali.“

„Oh čuože to vravíš děuko moje, jaké jsú to hrdé sny! modlí sa děuka moje, abys nepadla do pokušenia“ kázala matka, ale dcera pleskla dvermi, a šla vně⁶ by matčinu kážň poslouchat nemusela.

Ten samý den přijel na dvůr panský kočár a přišli páni zemani, „pytat dceru na zemanský chljb.“ Matka si to pokládala za čest, ale dcera je hrdě odbyla, řkouc: „A čuo byste pro mňa přišli i v stribornom voze a zlatú pártu mi donesli, preca za vás něpuojdém.“

Páni zemani se poroučeli, ale matka dceru plísnila a naříkala si trpce na jejú hrdost. Ale dcera se jen smála — Třetí noc, dcera vedla matky spala, a matka nikterak zaspát nemohla starosti, a patryčky ani z ruky nepouštěla.

⁵ ozdoba, jakouž nosí Slovenky, zvlášť nevěsty, na hlavě, nad čelem, náčelka.

⁶ ven.

Tu se dcera ve spaní začne rehotat⁷. „Oh oh, zvolá matka mrzutě, čuože sa tému nešťastnému dítěti zase plete!“ — a modlí se modlí až do vidna⁸, za blaho své dcery.

„Ale dcera moja, čuož sa ti zase v noci pletlo, veť jsi sa ve spánku rehotala?“ ptala se dcery, jak mile se probudila.

„Čí mňa chcete zase vyhrešit?“ odmluvila dcera.

„Len ty ma povez“ ponúkala matka.

„Nuž, snílo se mi, že prišli pro mňa v zlatom voze, a že som dostala rúcho celkom zlatno, a keď som prišla do kostola, to ludia len na mňa pozerali!“

„Oh dcera moja — zaněhaj pychy; pýcha, peklem dýchá!“ — spráskla matka ruce, dcera ale vyskočila s lože, sebrala oděv, a běžela se ustrojít vně, by nemusela poslouchat matčino napomínání.

Ten samý den přijeli na dvorek tři vozy, měděný, stříbrný, a zlatý. U prvního bylo po dvou, u druhého po čtyrech, u třetího ale po osmi hrdých parypách⁹ z měděného a stříbrného vozu skákali pánové v červených nohavicích a čapkách a zelených dolmanach¹⁰, z vozu zlatého ale vyskočil pan pěkný v zlatém oděvu. Všickni šli prusto do izby¹¹ a mladý pán pytal¹² dceru od matky.

„Ej či bychom boli hodni takového štěstia!“ omlouvala se matka pokorně; dcera ale jak se na pána podívala myslela: Ej to je ten, čuo sa mi o ňom snílo!“ a ruce skočí

⁷ řechtát, řehotat. — Co se řechces? i v Čechách se říká.

⁸ do bílého dne.

⁹ nádherných koní. Paripa, kůň velký pěkný. — V Čechách nadávka ženské velké nemotorné.

¹⁰ kožichy premované, šnúrované. Dolman, díl to národního kroje panského.

¹¹ přímo do světnice.

¹² prosil.

do komory vít pjero¹³. Když pjero uvila a ženichovi co záručnuo podala, dostala od něho prstének, v němž se kamenky ligotaly jako hvězdy na nebi, zlatou pártu, a rúcho celkom zlatuo.

Šla se rychle do komory oblékat, a matka plná starosti a podivu ptá se ženicha „A na jaký chleeb pán ženich pytatě moju děuku?“

„U nás je chleeb měděný, stříbrný i zlatý, na jaký bude chtít vaše dcera pristat“ odpoví ženich.

Matka tomu všemu ani vyrozumět nemohla, ale dcera se na nic neptala, ani se nedivila. Když byla ustrojena v zlatém rúchu, byla krásnější než všecek svět¹⁴. Ženich vzal ji za ruku, a hned šli k sobáši¹⁵, aniž dříve matku o požehnutí dcera žádala, aniž se nerozžehkala s děvójsťvím¹⁶, dle způsobu starootcovského.

Matka všecka strápená, stála na prahu, a za ně se modlila. — Jak bylo po sdavkách sedla nevěsta, prusto do zlatého vozu vedle ženicha, svatovia¹⁷ do stříbrného a měděného, a ty tam ujížděli, aniž se dcera s matkou dříve rozžehkala aneb se po ní jen jednou byla ohlédla. Jeli, jeli až přijeli k jedné skále, do níž byla veliká díra, jako městská brána. Před tou bránou koně zrazu obrátili dnu¹⁸. Jak byli uvnitř, tu ti přijde veličisný zemostras, a skalu za nimi zruťil. Byli ve tmě. Nevěsta se hrozně lekla, bála se, ale ženich jí pravil: „Nic ty se nelekej, a jen čekej, vyjasní se, vykrásní se“ — a tu přiběhli se všech stran permuoníky¹⁹ v červených nohavičkách a zelených čá-

¹³ kytku uvázat na znamení že přijímá ženicha, že jí milý.

¹⁴ všecek lid. Svet je i lid; vela sveta mnoho lidu.

¹⁵ oddavkám.

¹⁶ pannenským stavem, jak to při svatbách bývá.

¹⁷ svatebníci.

¹⁸ do vnitř.

¹⁹ permuoník Bergmännchen, také je jmenují Ludvíka.

počkách rozžhaté fakle (pochodně) v ruce. Ti vítali všickni svého pána Kovlada, a na cestu mu svítili. — Nuž tu teprv viděla hrdá nevěsta, za koho šla, že má muža Kovlada.

Ale nic se za to netrápila. — Z těch tmavých skal, přišli do veličisných hor (lesů) a vrchů, po samo nebe sahajících, ale všecky ty smerky, jedle, buky, všecky ty hory byly olověné. Jak je přejeli ty čudné²⁰ hory, přišel zase Zemostras, a za nimi všeko zručil. Z olověných hor přejeli do krásné roviny, kde se vše jen krásou ligotalo, a u prostřed té roviny stál zámek zlatý, stříbrem a drahým kamením vykládaný. Do toho uvedl Kovlad svoji mladoženku²¹, a řka jí, že to všeko i její bude. — S radostí a podivením prohlížela si mladoženka všeko to bohatství; když si ale vše zúkol vůkol prohlídla, ustala, a ráda viděla, že permuoníky pokrývají na zlatý stůl. — Cítila hlad. — Sedlo se ke stolu. — Přinesli na stůl jídel dost, jídla měděná, stříbrná — i zlatá — a všickni jedli jen nevěsta jíst nemohla z ničeho, co na stůl přinesli. Prosila tedy ženicha o kousek chleba.

„Vděčně paní moje!“ řekl Kovlad, a hned kázal permuoníkům, aby přinesli bochník chleba měděného — ale paní jíst ho nemohla. Kázal pán, aby přinesli bochník chleba stříbrného, ale paní jíst ho nemohla, a po třetí kázal aby přinesli bochník chleba zlatého, přinesli bochník chleba zlatého, ale ani ten paní jíst nemohla.

„Vděčně bych ti posloužil paní moje, ale jiného tu nemáme,“ řekl Kovlad. — Tu viděla nevěsta, že je zle a dala se do pláče, ale Kovlad jí řekl: „Nic ti není platno plakat a naříkat, věděla jsi na jaký chléb se dáváš. Jak jsi volila, tak máš“ — a tak bylo a ne jinak. Co se stalo,

²⁰ divuplné.

²¹ mladoženka, mladá nevěsta, se říká, dokud nemá žena dítě; také dokud není samostatnou hospodyní, nýbrž od matky závisí.

odestat se nemohlo, a nevěsta musela pod zemí zůstat, a musí se tam hladem trápit, když byla pyšná a jen zlata se jí chtělo.

Jen to si vyprosila od Kowlada, že po tři dni v roce — když Kowlada brány k pokladům zemským otvírá (na křížové dni), na zem vyjít smí, a chleba si prosit.

SŮL NAD ZLATO

(*Pobádka slovenská.*)

BYL JEDEN KRÁL A MĚL TŘI DCERY, KTERÉ CHOVAL JAKO OKO v hlavě. Když mu počínala *hlava sněhem zapadat*, a údy mu již tak nevládaly, jako vládaly, přicházelo mu často na mysl, která z dcer by po jeho smrti královnou býti měla. Dělalo mu to nemalé starosti, neboť měl všechny tři rád. Konečně *mu přišla na rozum* taková rada, aby tu za královnu ustanovil, která ho nejvíc miluje. I zavolal hned dcery k sobě a takto jim pravil: „Dívky moje! Starý jsem, vidíte, a neznám, či dlouho ještě budu s vámi. Chci tedy ustanovit, která z vás po mé smrti královnou bude. Dříve mi ale povězte děti moje, jak mně která milujete.“ — „Nuž dcero nejstarší, pověz ty nejdříve, kterak miluješ otce svého?“ ptal se král, a k nejstarší se obrátil. — „Eh otče muoj, milší ste mi *nad zlato!*“ odpověděla dcera nejstarší, a pěkně otci ruku políbila. — „Dobře, a ty dcero prostřední, jak ty otce svého miluješ?“ — obrátil se k prostřední dceři. — „Jaj otče muoj sladký, já vás lúbím, jako tento muoj *vjenok zelený!*“ ujišťovala prostřední, a kolem otce se *uvíjela*. — „No dobře; a ty dcero nejmladší, jak ty mne máš ráda?“ — ptal se král nejmladší, již *volali* Maruška. — „Já tatuško vás lúbím, jako *suol!*“ odpověděla; tato a *sladce* na otce pohlédla. — „Oh ty nehodná, ty otca vjac nelúbíš, lež ako *suol!*“ rozkřikly se starší sestry. — „Jako *suol!*“ přisvědčila Maruška ještě jednou, a ještě libněji na otce pohlížela. — Král se ale na dceru náramně rozhněval, že ho má tak ráda jako sůl; takovou praobyčejnou sprostou věc, kterou každý má a mít může, a které si nikdo ani nevšímá. — „Jdi mi s očí, když si mne více nevážíš!“ rozkřikl se na Marušku. — „Až nastanou časy, kde bude lidem sůl vzácnější zlata a drahého kamení, pak se přihlas — a ty staneš se pak královnou!“ — Myslil král, že to nebude

nikdy. — Maruška, zvyklá otce poslouchat, odešla na ta slova pryč, majíc oči plny slzí, a srdce plno žalu; — bylo jí to líto, že ji otec od sebe vyhnal, a že nepoznal, kterak ho ona neméně než sestry miluje. — Nevědouc kam se obrátit, dala se *po větru* přes hory, doly, až přišla do hlubokého lesa. Tu najednou vidí stát v cestě starou babičku. — *Kde se vzala, tu se vzala.* — Maruška ji pěkně pozdravila, babička jí poděkovala, a vidouc ji uplakanou, ptá se, proč plakala? — „Eh staruško, na čo že vám to budem rozprávät, keď vy mi němůžete spomocť“ — odpovíděla Maruška.

„Jen ty mi to pověz *děvojno* (panno), snad ti budu vědět nějaké porady; *kde jsou šedy, tam bývají vědy!*“ (kde jsou šediny, bývá i vědomosti, zkušenosti) pravila jí na to babička. — Maruška tedy babičce všecko pověděla, a na konec dodala s pláčem, že ona nechce být královnou, ale si jen přeje, aby se otec přesvědčil, že ho má ráda zrovna dost. Babička Marušce věřila, vědělat již napřed, co jí bude Maruška povídat; neboť to byla taková *múdra žena*, „*veštica*“. — I vzala Marušku za ruku, a ptala se ji, jest-li by nebyla volna, dát se k ní do služby. Maruška řekla hned že ano, an neměla bez toho kde hlavy skrýt. Múdrá žena dovedla si jí do své lesní chyše, a tam jí hned dala jíst i pít. Marušce to bylo po vůli, neboť byla už hladna i *smedna* (žíznivá); když se najedla i napila, zeptala se jí babička: „Znáš-li ty ovce pást, dojit je, znáš-li příst a plátno tkát?“ — „Neznám“ řekla Maruška, „ale kebyste ma vravili (pravili) ako se to robí (dělá), vez by som to dobrě urobila.“ „No tomu já tě všemu naučím, jen buď poslušna, co ti přikážu. — Až *najde doba dobu* — dobrě se ti to hodí (zide).“ — Tak jí řekla ta múdrá žena, a Maruška slíbila, že ji bude poslouchat a hned se také do práce hnala, neboť byla *děvojna* pracovitá a pokorná.

Co Maruška u věštice sloužila, žily starší sestry její

v samých zábavkách. — Ustavičně otce láskaly a kolem něho se uvíjely, žádajíce na něm každého dne nových věcí. Nejstarší se jen po celé dni do drahých *rúch* oblékala a zlatem se *resila* (krášlila), prostřední pak si jen v zábavkách a v tanci libovala, hostina stíhala hostinu, a dcery jen z radosti do radosti. — Otec pozoroval záhy, že je nejstarší dceři milejší zlato než otec, a když mu prostřední pravila, aby ji *vydal za muža*, tuť viděl, že si také vínku zeleného tuze neváží. Tu mu Maruška často na mysl přicházela, i připomínal si, kterak ho ona vždy milovala a oň se starala, a jak by on ji byl nejraději královnou viděl. Rád by byl snad v takových chvílích pro ni poslal, kdyby byl kdo o ní věděl, ale nebylo o ní pohádky. — Když ale zase králi napadlo, že ho měla ráda jako sůl, tu se vždy zase proti ní popudil. — Jednoho dne, měla býti opět veliká hostina, přiběhl kuchař ke králi všecek polekaný: „Pane králi, veliká nehoda se stala,“ bědoval, „máme všecku sůl rozmoklou, čím budem solit?“ — „Nu, pošlete pro jinou!“ král na to. — „O, pane, dlouho to bude, než se vozy z jiné země vrátí; čím budu zatím solit?“ — „Nu, sol něčím jiným“ — povídal král. — „Eh, pane králi, a cože tak solí, jako sůl?“ — kuchař opět se ptal. — Ale král nevěděl co říci, na to on si ani nikdy nepomyslel, že by bez soli bylo člověku těžko *vyžít*. Rozhněval se, a kuchaře vyhnal s rozkazem, aby vařil bez soli. — Kuchař si myslil, jak to pán chce, tak to udělám, a vařil jídel, ale neslaných. — Byla to divná hostina, a hostům nechutnalo pranic, ačkoliv byla jídla jinak úhledně a dobře připravena. — Král se hrozně mrzel. — I rozposlali posly na všecky strany pro sůl, ale všickni se s prázdným vrátili, vyřizující králi, že všecky zásoby soli se *rozpučely*, že je všude nedostatek v ní, a kdo ji má, že ani za špetku nedá, kdyby zlatem platil. Poslali vozy pro sůl do jiné země; než by se vrátili, poručil král kuchaři, aby vařil taková

jídla, kde by soli nebylo třeba. — Kuchař si myslil, jak to pán chce, tak to udělám a vařil jídla sladká a taková, v nichž soli třeba nebylo. Ale ani takové hostiny hostům nechutnaly, a vidouce že to jinaké nebude, jeden po druhém se od krále poroucheli. Dcery se nad tím náramně trápily, ale co bylo platno, král nemohl si hosti zvat, vždyť jim nemohl ani *chleba s solí* podat, když by k němu vešli. Den co den přinesla se na stůl jídla bez soli, a již odpadala lidem všechna zážda (chuť) na jídla, a jen po soli každý bažil. — Také statek (dobytek) trpěl, a krávy i ovce málo dojily, protože nedostávaly soli. Byla to *karha* (trest, neštěstí) na všechny. Lidé chodili jak svadlí, a padali do choroby. Sám král a dcery jeho onemocněli. — Tak drahá byla sůl, že by za špetku byli lidé to nejvzácnější dali. — Tu poznával král, jak vzácný dar boží je sůl, kterou on za nic neměl, a padlo mu těžce na svědomí, že Marušce ublížil.

V ten čas asi pravila babička v lesní chaloupce Marušce: „Milá Maruško moje, doba tvoje došla, třeba, abys domů se navrátila!“ — „Ach staryčka moje dobrá, ako já domů puojdem, keď ma otec něchce!“ odpověděla Maruška a do pláče se pustila. — Tu jí babička všechno vyprávěla, co se zatím doma dělo, a poněvadž se stala sůl dražší než zlato a drahé kamení, že smí se Maruška k otci hlásit. — Nerada opouštěla Maruška dobrou babičku, která ji milovala a mnohému naučila, ale po otci také tesknila už. — „Statečně jsi mně sloužila, Maruško,“ řekla *na ostatek* babička, „chci se ti odměnit; řekni mi, co bys sobě přála?“ — „Dobře ste ma chovali, dobře ste ma radili babičko. — Ništ si já nežjadám, hiba *za žmen* (hrst, přehrstí) soli, co by som otcovi donesla výsluhy.“ — „A jinšího si ničeho nepřaješ? já ti mohu vše vykonat!“ — ještě jednou se múdrá žena ptala Marušky. — „Ništ nežjadám vjac, len tu suol“ — odpověděla Maruška. — „Když si jí

tak vážíš, nemá ti nikdy chybět. Tu máš proutek, a jak nejprve vítr od poledne začne dít, jdi po větru; jdi až přejdeš tři doliny a tři vrchy, pak zastaň a šlehni tím proutkem o zem. Kde šlehneš, tam země se otevře, a ty vejdi *dnu* (do vnitř), co tam najdeš, měj za věno.“ — Maruška vzala proutek, schovala jej a babičce děkovala. — Nad to jí dala ještě babička plnou *sajdačku* (mošnu) soli, a Maruška se na cestu připravila. Plačíc loučila se od lesní chaloupky a dobré babičky, která ji provázela přes les; i povídala Maruška, že si pro babičku přijde a do zámku si ji odvede, ale babička se tomu jen usmála. — „Zůstaň taká, jaká jsi, a dobře ti bude *na veky* (po vždy),“ řekla múdru žena, když přišly na pokraj lesa; Maruška jí chtěla ještě děkovat — ale už *jí nebylo*. — Divila se tomu Maruška, než touha po otci nedala jí promeškat, a *rezko* pospíchala k domovu. — Že měla sprosté šaty na sobě a hlavu v pleně zavínutou, nikdo ji v zámku nepoznal, a nechtěli ji ke králi pustit, pravíce že je chorý. — „Eh len ma pustě,“ domlouvala se Maruška, „nesem já panu králi taký dar, čo je vzácnější strjebra, zlata a čo se po ňom jisto *vystrabí* (vyléčí).“ — Řekli to králi, a on, aby ji k němu pustili. — Když k němu přišla, žádala, aby jí dali chléba. — Král poručil, aby přinesli chléb; „ale soli nemáme“ — dodal. — „Suol mám já,“ řekla Maruška, a odkrojivši si *otulec* (krajíc) chléba, sáhla do *sajdačky*, posolila ho a králi podala, i *sajdačku* k tomu. — „Sůl!“ zaradoval se král, „oh ženičko, to je vzácný dar, kterak se já vám zaň odměním, žádejte co jen chcete, vše dostanete!“ — „Ništ nežjadám tatuško, len ma rád majtě ako suol!“ odpověděla na to Maruška přirozeným hlasem, a plenu s hlavy shodila. — Tu otec radostí div nezemdlel; prosil dceru za odpuštění, ale Maruška ho jen *láskala*, nezpomínajíc na zlé.

I rozneslo se hned po zámku i městě že nejmladší dcera

králova přišla a že přinesla sůl; tu se každý zaradoval. Starší sestry se netěšily tak nad sestrou jako nad solí, byly si vědomy, že jí zle činily. — Ale ona ničehož nezapomínala, a měla radost, že otci pomohla i druhým. Každému, kdo přišel, dala trochu soli, a když otec, boje se o sůl, ji napomínal, aby všecku nerozdala, vždy odpověděla: „Dost jí tu ešče tatuško!“ — A v skutku ze sajdačky jakby neubývalo. — S krále všecka churavost spadla a takovou radost měl nad svojí dcerou, že dal hned svolat *starší hlavy* (radu obce) a Marušku za královnu ustanovil, což také i veškeren lid schvaloval. — Tu když Marušku za královnu vyhlásili, před veškerým lidem, pod *vysokým nebem* cítila, že jí teplý vítr na tvář zavál; *důl od poledne*. I zpomněla Maruška, co jí babička povídala, a svěříc to otci, vzala proutek a hned se na cestu vydala. Šla po *větru*, jak měla kázáno, a když přešla tři doliny a tři vrchy, zastala, a proutkem o zem šlehla. — Jak šlehla, země se rozstoupila, a Maruška vešla prosto do vnitř vrchu.

I přišla tu z *razu* do *veličísne* (veliké) *paloty* (síně), která byla celá bílá jako led, i podlaha byla taková, a okolo byly chodby, a z těch přibíhali maličcí *permoničkové* (skalní mužíkové) s faklema, a Marušku vítali: „Vítej, vítej nám královno, už tě čekáme, paní naše nám rozkázala, abychom tě provedli a všecko ti ukázali, že je to všecko věno tvoje!“ — tak okolo ní štěbotali, poskakovali, faklemi harcovali, a po stěnách hore dolů lozili, jako mušky, a stěny se všude v záři světél *ligotaly* jako drahé kamení. Maruška byla všecka udivená a jako oslepená tou krásou. Permoníci ji vodili v chodbách, kde visely od stropu střehyle jako stříbro se blýštící, do zahrady ji dovedli, kde byly červené růže a květy přepodivné. Permoníci takovou růži jednu utrhli a dali královně, a ona si k ní voněla; ale růže nevoněla. „Ale vpravte (pravte) že ma, čože je to?“ — zeptala se královna. — „Nikdáž som takú

krásu neviděla.“ — „To je všecko sůl!“ — odpověděli permoničkové. — „Ale na ozaj (opravdu)? Tak že roste suol?“ divila se královna a ještě více si toho vzácného daru vážila. — I myslela si, že by škoda bylo, tu krásu bořit, ale permoníci, kteří myšlenky její uhádli, pravili jí, aby se o to netrápila a soli brala, co jí třeba, že kdyby vždy brala, přece se nedobere. — Museli jí ale přece slíbit, že bílou palotu, která byla jako z ledu vytesaná zmarnit nedají. — Když Maruška z vrchu vyšla, zůstala země za ní otevřená; doma když otci růži ukázala a všecko mu vyprávěla, poznal, že jí babička bohatším věnem obdarovala, než on sám. Maruška také na babičku zpomínala a poněvadž si již dříve umínila do zámku si ji odvést, dala zapřáhnout a ona i s otcem si pro ni jeli. Ale jakkoli Maruška dobře věděla, kde chyžka babiččina stála, a les křížem a křížem prohledali, o chyžce ani o babičce nebylo hlásku, jakby se po nich zem slehla. — Tu viděla teprv Maruška, co to bylo za babičku. *Sůl v sajdačce* se dobrala, ale za to věděla Maruška kde roste; a mnoho-li jí i brali, nikdy se nedobrali. Starší sestry Marušce toho štěstí nepřály, ale nebylo jim to nic platno, otec by ji byl na rukou nosil, každý ji miloval a jí děkoval; ona ale zůstala vždy tak skromná a hodná jak bývala a do smrti na babičku nezapomněla.

O VÍŤAZKOVI

(*Pobádka slovenská.*)

BYLA JEDNA MATKA, A KDYŽ BYLA MATKA, MĚLA SYNA. TOHO syna nadájela dvakrát sedm let. Když ho kojila dvakrát sedm let, vzala ho do lesa, a kázala mu vytrhnout smerk so všetkym¹. — Ale chlapec smerk vytrhnout nemohl. „Ešče len preca nejsi dost mocný,“ řekla matka, a kojila ho ještě sedm let. Když ho tedy třikrát sedm let kojila, vyvedla ho zase do lesa, a kázala mu vytrhnout buk „so všetkym“. — Chlapec popadl buk, a „so všetkym“ ho vytrhl. — „Eh, teraz si dost mocný Vítazko, teraz se muožeš už o mňa starať“ — řekla matka. — „Ej ver sa budēm o tēba starať matka, len rozkaž čuo mám najskuor² pro tēba urobiť?“

„Najskuor mi najdi porjadný bubonok³, a pak mňa tam dovedeš“ rozkázala matka a šla domů. — Vítazko ale vzal si místo palice do ruky vytrhnutý buk, i se všemi konáry⁴, jak ho pán Bůh vyrůst nechal, a dal se na pochod, hledat matce budonok. — Šel starými cestami a pirtěmi⁵ až přišel k jednomu hradu. V hradu tom bydleli šarkani⁶, a když Vítazko k hradu přišel, nechtěli ho vpustit. Vítazko se jich ale dlouho neptal, chtěli ho vpustit čili ne, rozdrvil jim bránu, šel do hradu jako pán, a šarkany rúbal. Když jich porúbal vyházel těla přes zeď, pak se šel projít po hradu. Všude se mu lí-

¹ I s kořeny.

² nejdříve.

³ stavení, byt, budovu.

⁴ ratolestmi.

⁵ pirtě - přítě - lesní stezky - a prý jen myslivcům a zbojníkům známé jsou.

⁶ drak - potvora jedno ale i vícehlavá. Šarkan se prý zlihne z křídlatého hada, a musí sedm roků růst. Jsou také vodní šarkani.

bylo, izby byly pěkné, a bylo jich devět otevřených a desátá zavřená. Když prošel Vítazko devět izeb otevřených, otevřel desátou zavřenou, a vešel i tam. I viděl tam sedět šarkána, třemi železnými obručemi ke zdi přikovaného. — „Cuože ty tu robíš?“ ptá se Vítazko. — „Sedím; prikovali mňa moji bratovia. — Odkovej mňa, a já sa ti bohatě odměním!“

„Eh musíš ty byť naničhodný chlap, keď tia bratovia prikovali. Len sed!“ odpovéděl Vítazko, bouchl dveřmi a šel pro matku, by ji do nového bytu zavedl. — Když si ji přivedl, všude ji provedl, všecko ji ukázal, jen tu desátou izbu neotevřel a přikázal matce, aby tam nechodila, že by se s ní zle povodilo. — Pak si vzal svoji palici do hrstě, a šel na polovačku, aby matce nějakou pečení přinesl. Sotva Vítazko paty ze zámku vytáhl, nedalo to matce pokoje, tak dlouho obcházela okolo dveří desáté izby až tam vešla. — Koho tam viděla sedět, jako milého šarkana. — „Čuo ty tu robíš, a kdo jsi?“ „Sem šarkan, a bratovia moji mňa ze zlosti prikovali. Boli by ma aj odkovali, keby jich tvooj syn něbou porúbau. Odkovej ty mňa, bohatě sa ti odmeňam, a vezmu si ťa za ženu,“ prosil šarkan. — „A čuo by Vítazko povedal?“ mínila matka. — „Eh čuo by povedal, — nic; sneseme ho se světa, a ty sama budeš paní!“ — Dlouho se matka rozmýšlela, až konečně se šarkana ptala, kterak ho má odkovat. — „Idi do pivnice⁷, dones mi z najostatnějšího okova pohár vína.“ — Matka šla do sklepa, natočila z nejzadnějšího vědra do poharu vína, a šarkanovi dala vypít. Jak ten první pohár vypil, prask! spadla jedna obruč. — Prosil aby mu přinesla druhý pohár, a jak ho šarkan vypil, bodaj tia! — spadla druhá obruč. — Prosil ještě o třetí pohár, a když matka i třetí přinesla, spadla s něho i třetí

⁷ sklepa.

obruč, a byl na slobodě. — „Len ale čuo pověm synovi, keď se vrátí nazpak,“ strachovala se matka. — „Počuj⁸,“ řekl ji šarkan, — „sprav se za chorú, a keď sa tě bude zpytúvať⁹ Vítazko čím by si sa vystrabila¹⁰, pověz že musíš mať „prasa¹¹ od zemské svině“ — a keď on pro ně pojde, svině ho rozdrapú!“ — Dobrá; Vítazko přišel z lovu, přinesl matce srnce. Ale matka hekala a vzdychala, řkouc: „Jaj sladký syn muoj, darmo si sa ustával¹², darmo mňa dobrotky nosiu, němuožem jich zjest, musím zumriť!“ — „Jaj matka moje dobrá, němumraj, že len ty ma vprav čuo by tia vystrabilo, idem tia preto, čuo by to oj v pekle bolo,“ staral se dobrý Vítazko, který matku velice miloval. „Já sa uzdravím len teraz, kedy budem mať od zemské svině prasa,“ povídala matka. A Vítazko nemeškal, vzal do ruky buk, a šel hlebat zemskou svini. — Chodil chudák krízom krážom, nevěda kde tu svini hledat. Tu vidí v hore jakýs budonok, a když do něho vešel, našel v něm „svatú Nedělkú“. — „Kam jdeš, Vítazko?“ ptá se ho svatá Nedělka. — „Jdu k zemské svini pro prasa, matka ochorela a od toho sa vprav vystrobí.“ — „Milý synu můj,“ praví sv. Nedělka, „už by ti těžko bylo, to prase dostať, ale já ti chci být na pomoci, musíš však poslechnut co ti budu kázat.“ — Vítazko slíbil že poslechne. Svatá Nedělka dala mu dlouhý ostrý rožeň¹³ a kázala: „Jdi do konírny a sedni na mého koně Tátošíka, ten tě donese, kde zemská svině bývá, zaryta v zemi. Až tam přijedete k ní, píchni rožněm jedno prase; — ono kvikne, a jak kvikne, svině se rozlítne zlostí, a „šu-

⁸ poslyš.

⁹ ptát.

¹⁰ vyléčila.

¹¹ ssele, posvinče.

¹² namáhal.

¹³ železné kopí.

chom¹⁴ oběhne celý svět“; tebe ale neuvidí, ani koho jiného, a to poví prasatům: jest-li ještě jednu kviknu, že jich potrhá.“ — To okamžení musíš po druhé bodnout prase, napíchnout je, a uject pryč. — Prase se bude bát, nekvikne, svině se nepohne, a Tátošík tě odnese.“ —

Vítazko slíbil že poslechne, vzal rožeň, sedl na Tátošíka a ten ho v letu donesl daleko, až kde zemská svině byla zaryta. Vítazko rožněm bodl prase až strašně zakviklo. — Svině se rozlítla, a jedním šuchom oběhla celý svět“ — ale Tátošík se s místa nepohnul, a svině ho neviděla, ani koho jiného, a rozhněvaná přikazovala prasatům: „jest-li ještě jednou kvíknete, potrhám vás“ pak se zase zahrabala. Tu Vítazko nabodl prase, a ono čušulo¹⁵, ani nepiplo — a Tátošík se „pusti u v let, a boli doma hned.“ — „Nuž Vítazko, kterak bylo!“ ptala se sv. Nedělka. — „Tak bolo, ako ste vravili — a tu je prasa!“ řekl Vítazko. — „Dobrá, vezmi je a dones matce.“ — Vítazko odevzdal rožeň, odvedl Tátošíka, vzal do ruky buk, prase naň pověsil, poděkoval se sv. Nedělce a pospíchal k matce. — Matka se šarkanem hodovali, nenazdáli se, že Vítazko kdy se vrátí — a zatím on tu. — Ulekli se a radili zase, kam s ním. — „Až ti dá prasa, stav sa ešte nevládnúci“ řekl ji šarkan, a keď sa ťa bude zpytovať, čím by jsi sa vystrabila, pověz že živú a mrtvú vodú. Keď ti pro ni puojde, zhyně.“ — Vítazko se přihnal s radostí do hradu a matce prase dal, — ale ona ještě hekala, vzdychala, že musí umřít, že ji ani prase nepomůže. — „Len nĕumíraj matka, a povez, čuože ti pomuože, aby som ti to čo nejskuorej donesou?“ — staral se Vítazko. „Ach milý syn muoj, inšuo ma nič nĕpomůže, hyba živá a mrtvá voda“ — ponosovala¹⁶ se mu matka. — Vítazko ale nerozmýšlel,

¹⁴ šuchom nebo tchom, jedním letem. Plt letí po Váhu jedním tchom.

¹⁵ bylo ticho mlčelo.

¹⁶ stěžovala.

vzal buk do ruky, a šel pruosto k svaté Nedělce. „Kam jdeš Vítazko?“ — ptala se ho sv. Nedělka. — K těba idu sv. Nedělka, poradit sa, kde že by jsom našou živú a mrtvú vodu. Matka mi ešče len nevládže, a hyba po ni sa vystrabi.“ — „Už by ti těžko bylo milý Vítazko dostat tu vodu, ale chci ti k tomu být na pomoci. Tu máš dva žbány, sedni na mého Tátošíka, a on tě donese ke dvúm břehům. Pod těmi břehami vre živá a stojí mrtvá voda. První břeh se otevře v polední tam vyvrývá živá, a druhý břeh se otvírá v půlnoc, tam stojí mrtvá voda. Jak se břeh otevře, rychle přiskoč se žbánem a vody nabere, pak až budeš mít zpod obou břehů vodu, přijed ke mně. Poslechni však ve všem, jak jsem kázala.“ — Tak řekla svatá Nedělka, dala Vítazkovi žbány, ten s nimi sedl na Tátošíka, a ti tam.

Daleko až kdesi, stály tu dva velikánské břehy, a k těm Tátošík Vítazko donesl. Bylo poledne, tu se pravý břeh zdvíhl hore, živá voda vyvěřela, Vítazko přiskočil, nabral do žbánu, a třesk, spadl břeh dolů, div Vítazkovi paty neurazil, který rychle se žbánem na Tátošíka vyskočil, a s místa uháněl k levému břehu. Čekali tam do půlnoci, v půlnoc vyzdvíhne se břeh hore, a pod ním stojí mrtvá voda. Vítazko rychle do žbánu nabere, a třesk — spadne břeh dolů, div že Vítazkovi ruku nepřiskřípnul. — Vítazko skočí rychle na Tátošíka, Tátošík dá se v let, a jsou doma hned. — „Nuž Vítazko, jak se ti vodilo?“ ptala se ho svatá Nedělka. — „Ej dobre sa vodilo sv. Nedělko, a tu máš živú i mrtvú vodu“ — řekl Vítazko a vodu ji dal — Svatá Nedělka vodu schovala, a Vítazkovi dala dva žbány vody obyčejné, kázajíc mu, aby je matce donesl. Vítazko se ji poděkoval a šel. — Matka se šarkanem chovala, nenadáli se, že se více Vítazko navrátí, a on za humny. Velice se ulekli, když ho viděli přicházet, a zase se radili kam s ním. — „Stav se ešče nevládnúcí“ radil

šarkan, a povez, že tia nebude pomoci, hyba keď něuzreš ftáka Pelikána. Keď toho bude mať dostať, zhyně.“

Vítazko matce s radostí vodu priniesl, ale matka ještě hekala, vzdychala, že jí ani ta nepomůže, že umřít musí. — „Ach len něumíraj matka sladká, a povez čuo že ti zpomůže; všecko ti doněsem“ — staral se dobrý chlapec. „Mňa něbude pomoci, hyba keď něuzren ftáka Pelikána. Jaj syn muoj kděže bys ty ho dostau,“ pravila matka. — Vítazko ale vzal zase svůj buk, a prosto k sv. Nedělce. — „Kam jdeš Vítazko?“ ptá se ho sv. Nedělka: — „K těba jdu svatá Nedělka abys ma poradila. — Matka sa něvystrábila ani po vodě, že vraj musí uzret ftáka Pelikána. — Povez, kde že je ten fták Pelikán?“

„Oh milý synu můj, už by ti těžko bylo, řekla sv. Nedělka, — ptáka toho dostat, ale chci ti být na pomoci. — Pelikán je pták hrozný, má dlouhanské hrdlo, a křídla udělá takový vítr, že stromy se kácí. — Tu máš pušku, sedni na mého Tátošíka, on tě donese, kde bývá pták Pelikán. — Dej pozor, z které strany, bude na tebe vjetor dít, na tu stranu pušku namíří, a jak uslyšíš kohoutek klapnút, zatluč ramárom¹⁷ pušku, a jed' chyt-ro¹⁸ nazpěť, do pušky se však nedívej.“ Vítazko vzal pušku, sedl na Tátošíka a jeli po povetrí, až přijeli na veliké pustatiny, kde býval pták Pelikán. Tam stanul Tátošík. — Tu pocítil Vítazko, že mu silný vjetor duje na pravou líc. — I namířil na tu stranu pušku, a klap — kohútek spadl. Vítazko rychle ramárom pušku zatloukl, přehodil přes plece, Tátošík dal se vlet, a byli doma hned. „Jakože?“ ptala se sv. Nedělka. — „Něznám, či dobre, či zle, len tak jsom urobin, ako sto kuzali,“ odpověděl Vítazko, a pušku jí podal. „Eh dobrě, tu je!“ zaradovala

¹⁷ nabijákem.

¹⁸ rychle.

se sv. Nedělka, když do pušky nahlídla. Pak si ptáka Pelikána schovala, Vítězkovi dala jinou pušku, ukázala mu na stromě orla, a toho aby zabil a matce místo ptáka Pelikána přinesl kázala. — Vítězko dobrou Nedělku ve všem poslechl, a když orla zastřelil, pověsil si ho na svůj buk, a šel domů. A zase šarkan s matkou hodovali, myslíce, že Vítězka více neuvidí, a on nedaleko. — Velice se ulekli, vidouce ho přicházet a hned se radili, co dělat. — „Stav se ještě nevládnucí, a povez, že ti nepomůže hyba zlatá jablka ze šarkanovy zahrady. Ak tam puojde, šarkani ho rozdrape, lebo se na něho jedujú¹⁹.“ — Vítězko s radostí ptáka matce dal, ale matka hekala, vzdychala, že to všecko nic platno není, že by ji pomohli jen zlatá jablka ze šarkanové zahrady. — „Máš je mať, matko moja,“ řekl Vítězko, sebral se, a zase prosto z hradu k sv. Nedělce. „Kam jdeš ještě Vítězko?“ — „Eh, ešče to něpomohlo, matka porjad chorá; len prý ju vystrabí jablka ze šarkanovy zahrady!“ — „Už syn můj se musíš biť, a co bys i mocnější byl, přece by se ti zle povodilo, pravila mu sv. Nedělka. Ale chci ti být na pomoci. Tu máš prsten, navlékni si ho na prst; jak si ten prsten obkrútiš, a na mne při tom zpomeneš, sílu za sto chlapův mít budeš. — Nyní sedni na Tátošíka, on tě tam donese.“ — Vítězko sedl na Tátošíka a ten ho nesl daleko až k jedné zahradě, okolo níž byla vysoká zeď. — Nikdy by byl Vítěz tu zeď nepřelezl, kdyby nebylo Tátošíka, ten ji přelítl jako pták. V zahradě s něho Vítězko slezl a šel se ohlídnout po jabloni zlatá jablka nesoucí. Tu ho stretne²⁰ krásná děvojna, a ptá se ho, co tam hledá; i povídá ji Vítězko, že hledá zlaté jablka pro chorou matku svoji, a prosí, aby mu pověděla, na které to jabloni rostou. — „Tu jabloň já

¹⁹ zlobí.

²⁰ potká.

varuju²¹ a nesmím s ní nikomu ovoce dát, sice by mne šarkan zabil. Já jsem královská prince, od šarkana unesena sem do té zahrady, bych mu ji varovala. Vrať se Vítazko nazpět, šarkan je hrozně silný, jak tě zde uvidí, zabije tě jako muchu,“ domlouvala děvojna. — Ale Vítaz se zvrátit nedal, a jen dále do zahrady pospíchal. — Tu stáhla prince s prstu drahý prsten, a podavši ho Vítazkovi, pravila mu: „Navlékni si ten prsten, a když ním zatočíš, a na mne zpomeněš, za sto chlapův síly mít budeš — jinak bys nad šarkanem nezvítězil.“ — Vítaz prsten vzal, dal si ho na prst levé ruky — na pravé měl od sv. Nedělky — pěkně se poděkoval, a směle kráčel dále. — Tu vidí u prostřed zahrady zlatá jablka na stromě, a pod stromem hrozného šarkana. — „Čuo tu chceš, ty vrah mých bratů a moji družiny?“ zareval naň šarkan. — „Jdu si pro zlatá jablka s tohoto stromu,“ řekl Vítaz neohroženě. — „Eh, nebudeš ty zlatá jablka ráňat, ale budeš se mnú sa pasovať.“ — „Keď ti ďaka²² budem. Choj?“ — řekl Vítaz, obkrútil prstenem na pravé ruce, zpoměl na sv. Nedělku, rozpael²³ nohy, a začaly se pasovať. — Na prvni raz šarkan Vítazka trochu pohnul, ale Vítaz zapael²⁴ šarkana po nad členky²⁵ do země. — Tu zašumí nad nimi křídla, a kde sa vzal, tu sa vzal — přiletěl černý havran, a křičí: „Komu že mám pomocť, či tobě, či tobě?“ — „Mně pomoz!“ — křičí naň šarkan. — „A čuože mně dáš?“ — „Dám ti zlata, čuo ti bude ďaka!“ — „Mně pomoz! volá Vítazko, dám ti všetky koně, čuo se tamto na lúce pasou!“ — „Tobě pomohu!“ volá havran. „Ale jak ti mám pomáhať?“ ptá se. — „Ochladť

²¹ hlídám.

²² vděk, když ti libo.

²³ rozepial, rozkročil se.

²⁴ zarazil.

²⁵ nad kůtka kotníky u nohou.

mňa, keď ma budě horúco,“ — řekl mu Vítazko. — Bylo mu horko, neboť ten řarkan naň ohnivý svůj dech pouřtěl. — Pasovali se jen dálej. — řarkan popadl Vítazka, a zapael ho do země po pod členky. — Vítazko zatočil prsténkem, zpoměl zase na sv. Nedělku, popadl řarkana kolem pasu, a zapael ho do země výře kolen. — Oddychli si. — Havran okoupal si křídla v studánce, sedl na hlavu Vítazkovu, a otřepal mu krúpěje na tvář rozhoroucněnou. Vítazko takto ochladen, — otočil druhým prstenem, zpoměl na krásnou děvojnu, a zase se popadli. řarkan zapael Vítazku do země, po nad členky, Vítazko ale popadl řarkana, zapael ho do země po samú plec, uchytil mec, který mu byla sv. Nedělka dala, a hlavu mu uřal naraz. — Tu přiřla princa, a sama mu zlatá jablka natrihala a pěkně se mu jeřtě poděkovala, ře ji vysvobodil, řkouc mu jeřtě, ře se jí páčí²⁶, ře by za něho řla, kdyby s ní chtěł jít k jejímu otci. — „Ai ty sa mi páčíř,“ řekl ji na to Vítazko, „a keby som mohel, řel by som s tebú, ale chceř-li na mňa do roka do dna řakať, přiřdu za tebú“ — Princa mu podala na to ruku, ře bude do roka do dne řekat. — Vítazko rozřehnav se s ní, sedl na Tátoříka, skočil s ním přes zeď, pobil na lúce krděl²⁷ koňů havranovi, pak ujížděli domů. „Nuř, jak se ti vodilo?“ pťal se sv. Nedělka. — „Dobre sa vodilo,“ odpověděł Vítazko, „ale keby mňa něbola princa druhý prřten dala, boloby sa zle vodilo.“ — Na to sv. Nedělce všecko vypověděł. — Sv. Nedělka mu kázala, aby se vrátil k matce a Tátoříka aby si vzal sebou. — Vítazko ji poslechl. — řarkan a matka hodovali, a přenáramně se ulekli, když viděli Vítaze přiříždět, nenadáli se, ře by se vrátil ze řarkanové zahrady. — Matka se pťala, co má

²⁶ líbí.

²⁷ hromadu.

dělat, ale šarkan nevěděl už žádné rady, a jen rychle se šel schovat do té desáté izby. — Vítaz matce zlatá jablka dal, a matka stavěla se, jakoby ji pohled na ně byl uzdravil. — I hostila syna, láskala se s ním jak nejlepší věděla, a Vítazko měl velikou radost, že matka jeho zase zdráva. Tu vezme matka dlouhou tlustou lněnou šňůru, a povídá Vítazkovi: „Lahni že si syn muoj, já tia do tejto šňory zakrútím, ako som to tvymú tatuškovi urobila, jsi-li ty tak mocný ako on bou, a ju pretrháš.“ — Vítazko se usmál, a matka ho povila hustou šňůrou, jako dítě povíjanem; ale zrazu se rozpřel, a šňůru na strapky potrhal. — „Jsi mocný,“ řekla matka, „ale čakaj ešte tia obrútím tenúčku, est-li aj tu potrháš.“ — Přinesla teňúnkou hedbávní šňorku, a zavila ho do té. Vítazko se jen smál, a když ho zavila, rozepřel; mysle, že šňorku tenkou hned přetrhne, ale čím víc se rozpíral, tím hlouběji do masa se mu šňůrka zařezovala. — Když to matka viděla, tu zavolala šarkana, a šarkan přiběhl, hlavu mu uťal, a tělo na kolik kusů rozsekal. Na to matka srdce si vyndala, tělo pak svázala do bílého šatu, a povésila ten báto²⁸ na Tátošíka, řkouc: — „Keď si ho nosiu za živa, nos ho i po smrti, kam ti ďaka.“ — Tátošík nemeškal, „dal se vlet a byl doma hned.“ — Sv. Nedělka čekala už naň, neboť to všecko napřed věděla, co a kterak se bude dít. Hned tedy tělo složila, umyla mrtvou vodou, pak živou, Vítazko si zívnu, pak se protáhl a vstal živ a zdráv. „Eh, dlúho som spau,“ povídal si. „Ba na věky byl by si aj spal, kdybych tě byla nevzbudila. — Jak že ti je?“ ptala se sv. Nedělka. — „Dobre, ale len čudno²⁹, srdce že ma něbíje.“ — „Jak ti má bit, když je nemáš!“ — „A kde že mi je?“ s podivením tázal se Vítaz. — „Visí

²⁸ břímě, batošik, břemínko.

²⁹ divno = čud, div.

ti v hradě na šnůrce u grady³⁰ přivázané,“ povídá sv. Nedělka, a povídá mu i vše ostatní co se s ním dělo. — Vítězko se ani nezlobil, ani neplakal, proto že neměl srdce. — Pak mu kázala sv. Nedělka obléct se do žebráckých šatů, dala mu gajdy³¹, a poslala ho do hradu gajdovat, a za gajdování aby žádal co odměnu svoje srdce, a s tím se k ní vrátil. — Vítěz šel, — a vida, že matka s hradu se dívá, postavil se pod okno, a začne pěkně krásně gajdúvat. Matce se ta muzika velmi zalíbila, i zavolala starého gajdoše do hradu, že v raj aby ji zahrál. — Vítězko hrál, hrál, a matka se šarkanem tancovali od zeme³² den i noc, až byli všecky ustaty. Dala gajdovi jíst a pít, a když se vytancovala, dávala mu i zlaté peníze. — Ale gajdoš povídal: „Na čuože by ma boli peniaze, veť som už starý.“ „Nuž ale čuože ti dám, pytaj³³ sám,“ matka na to. — „Nu, čuože mi dáte,“ Vítězko se ozval, rozhlížeje se po izbě, „dajte mi to srdce, čuo visí tamto na gradě.“

„I vďačně ti je dám,“ matka řekla, srdce sundala, a Vítězkovi dala. Vítězko se pěkně poděkoval, a z hradu pryč k sv. Nedělce. „Dobře, jen když je zase máme,“ pravila Nedělka, srdce vzala, umyla v živé i mrtvé vodě, dala ptáku Pelikánu do zobáku, a kázala aby je Vítězkovi na pravé místo zasadil a Vítěz hned cítil jak mu vesele poskakuje. — Za to dala svatá Nedělka ptáku Pelikánu svobodu. Na to spravila Víteze za holuba, a kázala mu vyletět do hradu a přesvědčit se, co matka dělá. „Když budeš mít vůli, stát se člověkem, zpoměn na mne, a hned ním budeš,“ dodala ještě. Vítězko tedy co holub vyletěl do hradu, a oknem do izby kde matka bývala. — I viděl

³⁰ grada, gerenda, prostřední tram u stropu.

³¹ housle.

³² tanec valašský od zeme skákat nebo hajdúkovat.

³³ pros.

ji ležet horeznačky, a s šarkanem se laskať. — Viděla matka holuba hnedle, a poslala šarkana aby vzal pušku a zastřelil ho. — Než ale šarkan pušku dobyl, snesl se holub dolů, spravil se člověkem, uchytil meč a šarkanovi naraz hlavu sronil. — „A čuo teba, nanič hodná matka mám urobiť?“ obrátil se k matce. — Matka padla před ním na kolena a prosila o smilování. — „Něboj sa, nič ti já neurobím, nah sudí Bůh!“ — Vzal matku za ruku, vedl na náhradí, a tam jí řekl: „Pozri že matka, tento mač³⁴ hodím do povetry, kto je vinny toho bude soudit Bůh!“ — Zafičel meč v povětří, zalegotal se, a okolo hlavy Vítazkovi vjel pruosto do srdce matčiného. — Vítazko matku pochoval, pak se vrátil k sv. Nedělce, pěkně krásně ji za všeccko dobrodiní poděkoval, opásal se mečem, do ruky vzal buk a odešel k své krásne prince. — Ta byla už u svého otce, měla nejednou jeť za princové a králové, ale ona nechtěla se vydat³⁵, dokud rok neuběhne. — A rok ještě neuběhl, když tu jednoho dne Vítazko do královského hradu přišel. — „To je můj zvolený slúbenec! zvolala, když ho spatřila, a hned k němu přistala. Bylo veselí, otec jim dal království, a jest-li neumřeli, žijou dotud!

³⁴ meč.

³⁵ vdát, jít za muže.

SLOVENSKÝ JUNÁK

(*Pověst ze Zvoleňské stolice.*)

NA SLOVENSKU ZACHOVALO SE JEŠTĚ MNOHO POVĚSTÍ Z DOB dvěstěletého panování tureckého, jež důkazem jsou ukrutného jarma, pod nímž obyvatelstvo úpělo, a hrdinského odporu buď celých dědin, buď jednotlivců. Z těchto jeden byl *Vávro Brezula*.

Ten byl vlastník dvorce v Lubětovej, v jednom horním městečku, a síla jeho i hrdinost byly daleko a široko vyhlášeny. I Turkům byl znám, a když z Filekova přes hory do okolních dědin zabíhali, je pustošili, a lid do zajetí odváděli, strachem bledli, slyšíce jméno slovenského junáka. — Jednou přinesli jim zvěst, že není Brezuly doma; i rychle sebrali se do Lubětovej, a dvorec jeho přepadli. — Čeledě od paní nabádaná, chtěla se bránit, ale byla dílem pobita, dílem svázána; chtěli je s sebou odvléci do zajetí, jakýžto osud i ženu Brezulovu potkat měl. Také dobytek sehnali na dvůr, by jej odehnali. Ale jsouce jisti, chtěli dříve než by stavení podpálili, posilnit se jídlem a pitím. Protož sneslo se do jizby pití a jídlo, a žena Brezulova musela jim vařit teplou večeři, co oni zatím v izbě hodovali, a vesele šavlemi cengajíce, jásali. — Žena Brezulova stála v kuchyni u ohniska, všecka uplakaná, ustrašená. — Tu najednou jakoby s nebe spadnul, octnul se v kuchyni Brezula: „Daj Buoh štěstí a ženičko,“ pozdravil, „čo že to máš za hosty?“ — „Jaj muž premilený, Turci sa tu!“ odpovíděla žena hlasem na polo utajeným ale tváří již vyjasněnou. „A čože jim variš těm milým hostům!“ — „Kapustu (zelí).“ — „A či máš do něj masa?“ — „Němám.“ — „No čakaj, veť já hu naraz narúbám.“ — Po těch slovích, šavli v ruce, skočil do jizby. Bylo tam tma. — Turci zaslechli jeho hlas, zahasili světla, a v největším zmatku tlačili se k oknům, jeden za

druhým ven se strkajíce. — Brezula nevolal o světlo, popadl křemen do zubů, ostrou šavlí po něm přejel, až jiskry od úst mu pršely. Při jich kmitu viděl, kde Turci jsou, a napořád začal do nich sekat, než žena s hořící hlavní do izby přiběhla, válely se turecké hlavy po zemi. Co ušlo, dalo se na útěk, co zůstalo v izbě, zahynulo všecko. — Tak si Brezula samojediný zachránil ženu, čeled, dobytek i statek.

Turci nemohli na tuto nešťastnou výpravu zapomenout, a přemejšleli na pomstu. Za nedlouhý čas potom sebralo se jich mnoho, a pod vůdcovstvím *agy masného*, známého ukrutníka a pustošitele slovenských krajin, pustili se z Filekova přes hory na Lubětovou; dříve ale okolní dědiny napořád pustošili. — Jeden nářek ozýval se po všech okolních údolích, a lidé opouštějíce svoje statky, utíkali do hor a lesů. Darma Vávra Brezula Lubětovských vyzýval, aby v úžině údolí nepříteli cestu zalehli, darma je k udatnosti nabádal, a sám co vůdce v čelo se postavit chtěl; kuřiplaší němečtí horníci neslyšeli hlasu jeho. Svolal tedy svoji čeled, odevzdal jim ženu i statek a když byl přikázal, co by dělat měli, kdyby se výprava jeho nepodařila, a jednoho z nejstatečnějších k své ruce vybral, šel samodruhý zkusit štěstí junacké. — Pod horou Jasenovou stanuli. Tam se dala cesta nepříteli nejlehčeji zastavit. Brezula poučil svého druha, jaké lsti míní proti nepříteli užít, poslal ho na vyšní chodník — sám pak se ukryl v křoví, nedaleko studně, při nižším chodníku. Nabité pušky v rukou, čekali tito dva odvážlivci na hejno divokých Turků, jichž šum a rozháráný křik z pozdálí se již ozýval. V čele jich byl masný (tučný, tlustý) aga. Když byl již na blízku studánky, vyskočil Brezula s nataženou puškou z křoví a zvolaje: „Vítaj, pane masný! Dá Buoh, že slovenské kraje víc rabovat nebudeš!“ spustil — masný aga válel se v krvi. Nyní začal volat Brezula silným hlasem:

„sem za chlapy: Ďuro, Sámko, no, tu sa, tu!“ — „Parom jim do duše,“ odpověděl hlas na vyšším chodníku, rána padla a druhý Turek se potácel k zemi. Turci polekáni tímto nenadálým přepadnutím a smrtí agovou, nemyslili jinak než že padli v zálohy a za každým stromem že stojí chlap, dali se na útěk na *vylomhlavy*.

Tam u té studničky agu pochovali, dva kameny položili na jeho hrob; tam posud leží. Hlavu odťali a na háku studně nastrčili. — Dlouho ji tam vidět bylo, až jednou chlapci, kamením házejíce, ji trefili a do studně shodili. Nechtěl pak nikdo více ze studně píti, a proto ji zametali. Posud tam říkají: *Turkova studňa*. Železný kyj agův dlouho v kašteli (zámku) Lubětovském ukazovali, před několika lety byl poslán do Pešťaňského museum. — Tak sprostil Vávro Brezula krajinu velikého tyrana, a jmeno jeho dlouho ještě žít bude v paměti lidu.